

שיבת הפתל - ירושלים

שיחת הגאון הרב אביגדר הלוי נבנצל שליט"א

לפרשת יתרו תשע"ה

האמונה בבריאת העולם

בששה ימים. אך הקב"ה לא פקיד ולא מקבל משכורת, ולכן הוא לא עושה במיליארד שנים מה שיכול לעשות בששה ימים, אין לו צורך בזה, הוא בורא 'יש מאין' אז הוא גם בורא 'יש מיש'.

אין סתירה בין המדע לתורה

כל העצמות והממצאים הללו נבראו בדיוק כמו שהעולם נברא. היטיב להסביר את זה חכם אחד (שכחתי את שמו לצערי), הוא אמר כך: נתאר לעצמינו פֶּסֶל גוי שרצה לפסל דמות איש בן שמונים שנה. בחר חומרים דמויי עור וכדומה, פיסל אותו עם קמטים במצח ועם גב כפוף ועם יבלות בידיים וכ'... כשסיים לפסל הראה את הפסל הזה לידידיו ושאל אותם בן כמה הפסל הזה? חלק ענו שהוא בן יום אחד וחלקם ענו שהוא בן שמונים שנה, ושניהם צדקו. הגיל האמיתי שלו הוא יום אחד שהרי היום הפֶּסֶל יצר אותו, אך הגיל החזותי שלו הוא שמונים שנה! כך, להבדיל, הקב"ה ברא את עולמו בששה ימים בדמות וחזות של עולם בן מאות אלפי שנים. ממילא אין סתירה בין המדע והתורה: התורה אומרת את הגיל האמיתי של העולם שהוא חמשת אלפים שבע מאות שבעים וחמש שנים כיום, והמדע אומר את הגיל החזותי של העולם, שניהם אומרים אמת. את אותה השאלה ניתן היה לשאול על אדם הראשון: הרי כפי שהתורה מתארת את זה, בו ביום שנברא הקב"ה 'מחפש לו שידוך'...לתינוק בן יומו צריך לחפש שידוך? וגם 'המשודכת' היא בת יומה... את התשובה ענו חז"ל ואמרו שאדם הראשון נברא כבן עשרים וחזה כנראה גם באותו גיל. כשם שהאדם נברא עם גיל גם העולם נברא עם גיל. לאור הדברים ניתן לומר שגיל העולם הוא כך וכך מיליארד שנים, אין זה מערער חלילה את אמונתנו בבריאת עולם ע"י הקב"ה בששה ימים.

מו"ר הרב מרצבך ז"ל שאל על הפסוק "ויהי כל ימי אדם אשר חי תשע מאות שנה ושלושים שנה" למה כתוב "אשר חי"? הרי כל אדם, הימים שלו הם הימים שהוא חי? וענה שלאדם הראשון היו שני גילאים: היה לו הגיל האמיתי שלו, והיו לו עוד עשרים שנה שבגללם היה נראה יותר מבוגר מגילו האמיתי, (אם כי אני לא חושב שהייתי יכול להבדיל בין זקן בן תשע מאות שלושים, לזקן בן תשע מאות חמישים...), דהיינו היו לו גיל אמיתי וגיל חזותי.

אדם צריך לזכור ולהבין את הטעם של מצוות השבת. כל שבעה ימים אנחנו עושים שבת, יכול להיווצר מצב שיהודי ישמור כל הל"ט מלאכות, וכל הדרבנן והכל... אבל אין הוא מאמין שהעולם נברא בששה ימים, חסר לו העיקר, יש לו את התפל אבל חסר לו העיקר. העיקר זה להאמין שהעולם נברא בששה ימים, שהקב"ה הוא כל יכול והוא לא זקוק לאבולוציה, לא זקוק למפץ גדול ולא למשהו אחר, הקב"ה יכול היה לברוא את העולם בששה ימים, או בפחות מכך אם היה רוצה.

כיבוד ההורים - כיבוד הבורא

המצווה הבאה היא כבוד אב ואם, כיבוד השותפים כביכול שיש לקב"ה

חלוקת הדיברות

כשאנו מסתכלים על הסדר של עשרת הדיברות לענ"ד הסדר הוא כזה: שלושת הדיברות הראשונות עוסקות ביחס שלנו כלפי הבורא בעצמו: א. להאמין שיש בורא (אנכי ה' אלוהיך), ב. להאמין שהוא אחד ולא יותר מאחד (לא יהיה לך). ג. גם שמו יקר ואסור לזלזל בשמו (לא תשא). חמשת הדיברות האחרונות עוסקות ביחס הברואים בינם לבין עצמם: א. קודם כל אסור לפגוע בחיי אדם (לא תרצח), ב. אסור לפגוע באשתו של אדם (לא תנאף), ג. אסור לפגוע בחירותו של אדם (לא תגנוב). ד. אסור לגרום לו נזק כלשהוא אפילו ע"י עדות (לא תענה), ה. אפילו לרצות לקחת את רכושו אסור (לא תחמוד). שתי הדיברות האמצעיות עוסקות ביחס ובזיקה שבין הבורא לברואה ("זכור את יום השבת" ו"כבד את אביך"), נתבונן בעומקן של הדיברות האמצעיות.

השבת - אמונה בבורא העולם

השבת היא עדות שה' ברא את השמים ואת הארץ בששה ימים, שלא נחשוב שהעולם נוצר מעצמו, או שהוא התפתח או דברים מעין אלו, אלא נברא יש מאין בששה ימים. מופת גדול הוא שה' ברא את העולם בששה ימים. עד היום יש השואלים ומקשים איך יתכן שהעולם נברא רק בששה ימים? הרי לכאורה יש ראיות על התפתחות של מיליארדי שנים? חז"ל כלל לא התעסקו בשאלה זו, אלא בשאלה ההפוכה: "בעשרה מאמרות נברא העולם ומה ת"ל והלא במאמר אחד יכול להבראות" למה ה' היה צריך כ"כ הרבה זמן? לחז"ל היה פשוט שהקב"ה כל יכול וממילא אין קושיה עליו איך ברא את העולם כ"כ מהר, השאלה שצריך לשאול למה ברא כ"כ לאט? למה בעשרה מאמרות? הגמרא עונה תירוץ למה בעשרה מאמרות, ועדיין יש מקום לשאול: מדוע באמת בששה ימים? הרי אפשר גם לומר עשרה מאמרות ביום אחד? התשובה היא שאם ה' ית' היה בורא את העולם רק ביום אחד, היו צריכים לעשות כל יום שני שבת, וכל יום היה או שבת או ערב שבת, ובישיבות לא היו לומדים כהוגן וגם בעבודה לא היו עובדים כהוגן. הקב"ה נתן לנו ששה ימים שאפשר לעבוד, וביום השביעי שבת. יש ודאי לה' סבות אחרות למה קידש את השביעי, אבל זו הסבה הפשוטה - שאם היה העולם נברא ביום אחד היה קשה מאד להסתדר.

הטיפשים שואלים ומקשים איך יכול להיות שהעולם נברא כ"כ מהר? מתבססים הם על קיומם של דברים שקיימים כבר מיליארדי שנים: כוכבים רחוקים וכל מיני שלדים, ושאר 'ראיות' שעניינם להוכיח שכביכול העולם לא נברא בששה ימים. אחרים נשענים על תיאורית 'המפץ הגדול', עם כל הכבוד לתיאוריה הזו יש לשאול: מהיכן באו הדברים שהתפוצצו שם? הרי היה צריך לברוא אותם קודם כדי שיתפוצצו... כמו כן יש להקשות על אותם הנשענים על תיאורית 'ההתפתחות' ('האבולוציה' בלעז): הרי 'יש מאין' לא התפתח בשום מספר שנים. גם במיליארד שנים לא התפתח יש מאין. אז על כורחך לומר שהיה 'יש' לפני כל 'ההתפתחות', הקב"ה ברא זאת, ומי שברא את זה יכול לברוא גם את כל השאר. אם הקב"ה היה ח"ו פקיד שמקבל משכורת לפי זמן אכן היה עושה במיליארד שנים מה שיכול לעשות

המצוות המקשרות בין שלושת הדיברות הראשונות העוסקות בקב"ה בפני עצמו, וחמש הדיברות האחרונות העוסקות בבריאה כשלעצמה.

בריאת העולם - טוב ה' המוחלט

הז"ל שאלו למה נברא העולם בעשרה מאמרות והרי במאמר אחד יכול להברות? וענו כדי ליתן שכר טוב לצדיקים שהם מקיימים את העולם שנברא בעשרה מאמרות. מזה שהעולם נברא ביותר מאמרות יש יותר שכר לצדיקים. אם הקב"ה היה אומר רק 'יהי עולם' היה נהיה עולם, אבל לא היה כ"כ שכר לצדיקים שמקיימים את העולם כמו כולם שנברא בעשרה מאמרות. מצד שני, עשרה המאמרות מגדילות את עונשם של הרשעים "להפרע מן הרשעים שמאבדים את העולם שנברא בעשרה מאמרות". הקב"ה לא רוצה להזיק לרשעים, אדרבה, הוא נותן להם פתח להתבונן שלא יחריבו את העולם! שישימו לב שהעולם הוא יקר לקב"ה, שהוא נברא בעשרה מאמרות, אל תשחיתו אותו! אם למרות זאת הם משחיתים, מגיע להם העונש, כי הקב"ה נותן להם פתח.

הקב"ה רוצה לטובה את הכל, שנשים לב שהעולם הוא יקר וטוב, לא כדאי להשחית אותו. כל יהודי צריך להכיר כמה יקר וטוב העולם שהקב"ה ברא בעשרה מאמרות, "ברוך שאמר והיה העולם" אני מודה לקב"ה על זה שאמר והיה העולם, ואח"כ אני מפרט "יוצר אור ובורא חושך" אבל קודם כל – "ברוך שאמר והיה העולם" בזה הוא מכיר שבריאת העולם היא דבר טוב. למרות שחז"ל אמרו "נח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא" אבל יש לאדם בחירה, הוא יכול להיות מאלה שנח שנבראו, אם הוא לא רוצה, אז נח שלא יברא, אבל הבחירה בידו להיות מאלה שטוב שנבראו אז ממילא הוא מודה לה' "ברוך שאמר והיה העולם" כי העולם הוא טוב, אם יש לי צרות אני אשם בצרות שלי, אבל העולם כשלעצמו הוא טוב, ברוך שאמר והיה העולם.

יום השבת זה היום המיוחד שאנחנו מודים על בריאת העולם, אנחנו מודים על השבת שה' נתן "מזמור שיר ליום השבת". מי חיבר "את מזמור שיר ליום השבת"? מובא בחז"ל שמשנה רבינו חיבר אותו, ומובא שאדם הראשון חיבר אותו, אבל לדעתי היה מחבר עוד יותר קדום! אנחנו אומרים בתפילה כל שבת "יום השביעי משבח ואומר: מזמור שיר ליום השבת" שבת בעצמה היא המשבחת!, היא האומרת מזמור שיר ליום השבת, איך בלי פה ובלי שפתים אינני יודע, אבל כנראה היא יודעת לומר בלי פה ובלי לשון! השבת עצמה אומרת "מזמור שיר ליום השבת: טוב להודות לה'!" ה' ברא עולם שכולו טוב, אם אנחנו רואים חסרונות זה בגלל שאנחנו מקלקלים את העולם, אבל הקב"ה מצידו ברא עולם שכולו טוב. לכן בשבת, בשונה משאר המוספים, אין לנו קרבן חטאת, כי שבת היא השלמות בלי שום חסרון! חטאת זה עניין של חסרון, של חטא. מבחינה זו השבת לעומת המועדים היא כמו השמש לעומת הלבנה, לכן שבת תלויה באמת בשמש והמועדים תלויים בלבנה, כי השמש הרי לא חטאה, הלבנה חטאה וקטרגה "אי אפשר לשני מלכים לשמש בכתר אחד" השמש לא חטאה - "ואוהביו כצאת השמש בגבורתו". השבת נקבעת ע"פ השמש שלא חטאה, המועדים נקבעים ע"פ הלבנה ולכן יש בהם חטאת. מעשי ה' מצידם הם שלמים בתכלית השלמות, הקלקולים באים ע"י האדם ועל בני אדם גם מוטל לתקן אותם ע"י קרבן חטאת ושאר קרבנות, ה' נתן לנו ב"ה דרכי תשובה, אנחנו יכולים לתקן מה שקלקלנו, ונזכה להגיע ליום שכולו שבת.

בבריאה. הקב"ה יכול היה לברוא לבד, אך הוא בחר שיהיו לו שני שותפים, שכל בן יתייחס לאבא ואמא מסוימים. אנו מצווים לכבד אותם כי הם שותפים לקב"ה. הם אמנם שותפים זוטרים, השותף הבכיר זה הקב"ה, ובכל זאת הקב"ה בחר שכך יהיה. הוא לא רצה שכל פעם יהיה נס שנברא עוד ילד ועוד ילד אלא רצה שהדברים יהיו באופן טבעי - שני הורים מולידים כך וכך ילדים. ממילא, כשאדם מכבד את אביו ואמו הוא מכבד את הבורא. ודאי שמחויבים בכבוד הבורא יותר מכבוד אבא ואמא, אבל כחלק מכבוד הבורא נכבד גם את אבא ואמא, שותפי הבורא בבריאה.

כיבוד הורים ושמירת שבת - מטרות הפוכות

אפשר לומר שבמידה מסוימת שבת וכבוד אב ואם הם שני הפכים זה מזה, מטרותיהן נוגדות זו את זו במידה מסוימת, אלא שהקב"ה כמובן ציווה את שניהם, אז צריך לקיים את שניהם: השבת באה להורות שלמרות שכל השבוע אני עובד וחורש וקוצר, פועל בעולם, באה השבת ומעידה שאני לא פועל, שהקב"ה פועל! אני נח מכל פעולה, לא חורש ולא קוצר, מגלה את ייחוד ה' בעולם. השבת נועדה לגלות את ייחוד ה', שאין לקב"ה צורך בשותפים. כבוד אב ואם זה כביכול ההיפך, "כבוד אלוקים הסתר דבר" הקב"ה לא רוצה שיהיה כ"כ גלוי לעין שהוא לבדו בורא הכל, אז הקב"ה עשה כאילו הוא צריך שותפים, וציווה עלי לכבדם. זה בדיוק ההיפך ממטרת השבת: מטרת השבת לגלות את כבוד ה', ומטרת כיבוד אב ואם להסתיר את כבוד ה', להצניע את הבלעדיות של ה'. צריך כמובן לקיים גם מצוות שבת וגם מצוות כבוד אב ואם, זה לא שאני יכול לבחור בין שתי המצוות האלו.

יש דין בהלכות שבת שאם שניים עשו מלאכה בשבת ואחד יכול והשני אינו יכול - המלאכה מתייחסת רק אל היכול, לא מתייחסת אל האינו יכול. הדין הוא כך למרות שהאינו יכול מסייע קצת, קל וחומר אם האינו יכול לא עושה כלום, שאז פשיטא שהמלאכה מתייחסת רק אל היכול. הקב"ה הרי יכול לברוא לבד, הוא לא צריך שום סיוע של אבא ואמא, אז ודאי שהבריאה מתייחסת לקב"ה לבדו ולא לאבא ואמא, ולמרות זאת הקב"ה ציווה לכבד אבא ואמא כי הם "הכסות עיניים" של הבורא, בזכותם מתקיים רצון ה' שלא לגלות את ייחוד ה' יותר מדי.

וראים הנהגה מיוחדת זו של ה' בעוד דברים: מצד אחד אנחנו צריכים לספר בניסי מצרים כדי לגלות את ייחוד ה' שהוא לבד עושה דם וצפרדע וכ', מצד שני ה' מטיל רוח קדים עזה כדי שהיה נראה שים סוף נבקע באופן טבעי מרוח הקדים, מה שנקרא אצלנו 'חמסין', ולא בגלל שמש מרים את המטה. (למעשה המטה עצמו הוא גם כסות עיניים, וכי מטה יכול לעשות משהו...?) צריך גם לגלות את הייחוד וגם להסתיר את הייחוד. לכן גם ה' ציווה בתורה "אש תמיד תוקד על המזבח" שלמרות שאש יורדת מלמעלה, הקב"ה לא רוצה שהנס יהיה יותר מדי מפורסם, לכן ציווה שתמיד תוקד אש על המזבח מלמטה, למרות שהאש בעצם יורדת מלמעלה. יש עניין של גילוי הנס ויש עניין של כיסוי הנס. זו הייתה הטעות של נדב ואביהו ביום שהוקם המשכן: ה' רצה שם לפרסם את הנס, והם חשבו שה' רוצה לכסות את הנס ולכן הביאו אש משלהם למזבח.

מצוות כבוד אב ואם ומצוות השבת משרתות יחד את שתי המטרות: גם לגלות את ייחוד ה' וגם לכסות את ייחוד ה'. אלו שתי